

*Máme kuchyně, světnice, stodoly, špýchary – zbudujme
si ještě svatyni; místo v příbytku, kam budeme vcházeti
pro požehnaní samoty a k společnému vzývání toho,
jenž je Studnice života a k poslouchání Pána Ježíše,
jenž dí: Já jsem ta cesta i život.*

Kalendář českobratrský na rok 1927

100 let boratínského evangelického kostela na Volyni

(příspěvek do časopisu Exulant)

V listopadu loňského roku (11.11.2007) si účastníci vzpomínkového shromáždění v evangelickém kostele v Chotiněvsi na Litoměřicku připomněli stoletou historii boratínského kostela na ukrajinské Volyni. Na shromáždění se sešlo několik desítek dosud žijících pamětníků tohoto Božího stánku, kteří spolu se svými staršími spoluobčany opustili před šedesáti lety tehdejší domov na Volyni a vrátili se do země svých předků.

Na toto shromáždění připravili manželé Anna a Josef Vlkovi (autoři rozsáhlé historie Českého Boratína na Volyni) krátkou i když téměř hodinovou informaci k historii boratínského kostela. O této události, o stavbě chotiněvského kostela, o vzniku farnosti ČCE v Chotiněvsi, o poválečné reemigraci boratínských reformovaných evangelíků, o české historii tohoto kostela i o jeho současnosti bych vám chtěl podat zprávu. Mám dvě možnosti postupu. Vypravit se do carského Ruska kolem roku 1870 a tam sledovat třičtvrtě století dlouhý život české menšiny na Volyni a její pohnutý návrat po druhé světové válce nebo cestováním proti proudu času nastoupit vzpomínkovou cestu v Chotiněvsi a vydat se směrem východním.

Osudy této české volynské menšiny, zejména její evangelické části (Boratín, Kupičov, Ozerany) jsou velice obdobné a vzájemně se prolínají s osudy východních pobělohorských exulantů, kteří opustili rodné domovy o sedmdesát let dříve, ale na Volyni (Michalovka, Mirotín) se usídlili o více než deset let později (kolem r. 1880) po strastiplných cestách širokou Rusí.

Více informací k danému tématu můžete nalézt v následující literatuře vydané tiskem:

Rejchrt Oldřich: Paprsky kalicha v letorostech Čechů z Volyně, Exulant 2006, 160 s

Šedý Rudolf: Pouští do Kanánu, Kř. listy r. 1912 a Z Hrabové do Sevastopolu Kř. l. r. 1927

Štěříková Edita: Země otců, Exulant 1995, 504 s

Vznik sboru ČCE v Chotiněvsi (1948) a postavení kostela v r. 1951

V roce 2001 si bývalí boratínští evangelíci připomínali padesáté narozeniny svého kostela v Chotiněvsi a jistě si letos připomenou i šedesáté výročí vzniku chotiněvské farnosti.

Nesmíme zapomenout na dvě události jejichž středem byl chotiněvský duchovní stánek s přirozenou manifestací mnoha set občanů bez rozdílů náboženského vyznání. Především to bylo rozloučení s milovaným duchovním, farářem Jaroslavem Opočenským na jeho poslední pozemské cestě v červnu 1957 (v padesátém výročí byla v interiéru umístěna pamětní deska tomuto staviteli chrámu). Druhým významným aktem byla veřejná návštěva presidenta Václava Havla krátce po jeho zvolení (20. května 1990).

Několik poznámek bych chtěl připomenout k okolnostem vzniku sboru, ale hlavně k postavení kostela v době nástupu komunistického režimu odmítajícího náboženství jako přežitek. Ihned po usídlení boratínských vojáků na podzim roku 1945 byla v Chotiněvsi ustavena kazatelská stanice třeбенického sboru. Po reemigraci rodinných příslušníků z Volyně a soupisem evangelických duší usídlených v bývalém úštěckém soudním okrese se dohodli farníci kazatelských stanic v Chotiněvsi a v Encovanech na sloučení a vytvoření samostatného sboru v Chotiněvsi. V Encovanech a okolí byla totiž již dvacet let usídlena část reexulantů z Polska. Sbor byl církevními a státními úřady odsouhlasen v 1948. Ještě dva roky trvalo než úřady vydaly souhlas

s postavením kostela v Chotiněvsi. Co všechno musel duchovní sbor vikář Jaroslav Opočenský úředníkům slíbit, to se už nikdy nedovíme, ale měl své bohaté zkušenosti s úředníky nepřátelských režimů a tak dosáhl nejen odsouhlasení stavby ale i na závazný příslib finančního příspěvku. Po dvaceti letech se jeden z úředníků přiznal, že je pan farář pěkně doběhl. Jen zařazení stavby kostela do budovatelského plánu a tím snazšího získávání stavebního materiálu se mu nepodařilo dosáhnout. Uměl si poradit a při stavbě kostela předvedl koncert pro tisíc ochotných rukou a stovky nadšených srdcí. Stavba kostela byla pořízena převážně ze stavebního odpadu z bouraček. Začala sloužit za pouhých jedenáct měsíců od vydání stavebního povolení., díky přístupu farníků od dětí až po seniory a také díky pomoci ze strany duchovní a občanské veřejnosti.

*Janovský František: Český bratr č. 10, ročník 1951,
Vlk Josef: 50 let chrámu Páně v Chotiněvsi, FS ČCE, r. 2001, 28 stran
Vlkovi Josef a Anna: Historie Českého Boratína, 2000, 352 s*

Přestěhování boratínského sboru v rámci reemigrace Čechů z Volyně do ČSR v r. 1947

Mezi nejčastěji vzpomínanými událostmi byla kulatá výročí organizované reemigrace nejen českých evangelíků z Volyně do ČSR v první polovině roku 1947. Přiznejme si, že to byl velice důležitý okamžik v dějinách volyňských Čechů, kterým hrozila ze strany bolševické vlády likvidace v kazašských pustinách či ve stalinských vyhlazovacích lágrech na Sibiři. Myšlenkou vystěhování z Volyně se mnozí zdejší Češi zabývali již na konci 19. století. Mnoho rodin tehdy využilo pozvání ke kolonizaci neobdělávaných pozemků v jižních státech USA a později v Argentině a Kanadě. Boratín v té době opustila více než třetina obyvatel (105 osob ve 24 rodinách a deset svobodných občanů). Tehdy se nechtěli smířit s carským národnostním a náboženským útlakem. V pozdějších dobách to byly jiné vládnoucí skupiny, polští nacionalisté a sovětští bolševici, které Čechům nepřáli. Nakonec to byli ukrajinští nacionální bojovníci za samostatný ukrajinský stát (banderovci) a v neposlední řadě ozbrojené internacionální loupeživé bandy, které znemožňovaly v posledních deseti letech život Čechů na Volyni.

Češi na Volyni se stále cítili externími občany samostatného českého státu a podle toho se také chovali. Neváhali nastoupit do prvního odboje a již v září 1914 tvořili podstatnou část České družiny, která později přerostla v Československé legie v Rusku. Ještě výraznější pomoc projevili za druhé světové války při formování druhého zahraničního odboje hmotnou pomocí i spontánním nástupem do Československé armády. Vedoucí osobnosti čsl. zahraničního odboje oceňovaly tuto pomoc a slíbili vyhovět požadavkům Čechů na návrat do ČSR, jakmile bude tato opět svobodná. Proto volyňští vojáci zůstali po skončení války v osvobozené vlasti, požádali o československé státní občanství a netrpělivě očekávali na příjezd svých rodin a ostatních krajanů. Vyjednávání se sovětskou stranou nebylo jednoduché a teprve po osobní intervenci presidenta Ed. Beneše u všemocného J.V.Stalina byla 10. června 1946 podepsána dohoda mezi oběma vládami. Dnes se nám tato dohoda jeví jako diskriminující dokument, ale tehdy to bylo pravděpodobně jediné možné řešení reemigrace.

Ještě je tu jedna zajímavost a to boratínský přístup k reemigraci. Podíváme-li se do seznamu usídlených vol. Čechů bezprostředně po reemigraci, zjistíme, že původní boratínští občané tvoří výjimku a jsou soustředěni v jedné jediné farnosti. Podařilo se jim téměř bezesbytku naplnit přání volyňských Čechů žít i v novém domově pohromadě. Staršovstvo se usneslo vyslat svého duchovního faráře Opočenského do Československa, aby přání realizoval. Tehdy v květnu 1945 to bylo možné jen vstupem do čsl. armády. Tak se stalo a farář se jako voják objevil nejprve v Žatci a později v Praze s představou, že vytvoří někde v pohraničí farnost z volyňských evangelíků. Ta myšlenka se neseťkala u osídlovacích úřadů s pochopením, ale naopak byla stanovena pravidla, která měla reemigranty rozptýlit po českém a moravském pohraničí (max. 30% mohlo být v jedné obci z řad reemigrantů). Nezbyvalo než se podřídít a tak nejdříve hledali velkou vesnici, pokud možno s evangelickým kostelem, kam by se vešlo oněch 40 až 50 boratínských rodin. To se

nepovedlo a tak realizovali jiné řešení v rámci zájmové skupiny Boratín vyhledali mini region s několika souvisejícími obcemi s dobrou komunikační dostupností. Všichni vojáci se tomu záměru podřídili a tak vznikl základ farnosti se sídlem v Chotiněvsi s vyhlédnutým místem pro kostel, faru a hřbitov.

Dufek Vladimír: Návrat vol. Čechů do vlasti v archivních materiálech, SČVP 1997, 130 s
Rejchrt Oldřich: Paprsky kalicha v letorostech Čechů z Volyně
Vlkovi: Historie Č. Boratína

Česká historie evangelického kostela na Českém Boratíně (1907-1947)

Díváme-li se na toto období s odstupem musíme konstatovat, že naši starší krajané prožívali velice složitou a těžkou dobu s dvěma světovými válkami probíhajícími na našem území, s čtyřletou občanskou válkou a neustále probíhajícím bojem ukrajinských vlastenců za samostatný ukrajinský stát proti všemu neukrajinskému, zejména v posledních deseti letech. Užili jsme si i předválečné projevy polské nesnášenlivosti a tříleté období odloučenosti od mužů – vojáků. Náboženský život v obci byl přesto nebo spíše proto velice bohatý a kostel s farou hlavními středisky. V letech 1927 až 1945 měl boratínský sbor také své duchovní, kazatele Antonína Balabána a po jeho nuceném odchodu (v r. 1937) faráře Jaroslava Opočenského. Hlavními pořadateli náboženského a kulturního života byly církevní složky staršovstvo, sdružení evang. mládeže, pěvecké sdružení Emigrant, nedělní škola a společenské organizace Česká matice školská, škola s učitelem, hasiči a další. Ve shodě a přátelské spolupráci využívali nejen prostředí kostela, fary, školy, ale konali společně produkce i na fortě, v přírodním divadle případně na plující lodi – bajdáku.

Balabán Antonín., Cejpová Lydie: Mé vzpomínky, Eman 1993, 284s
Cejpová Lydie: Mé boratínské kategorie, Český bratr
Vlkovi: Historie Č. Boratína

Vznik reformovaného evang. sboru (1883) a postavení kostela (1907) na Č. Boratíně

Ve svém putování jsme se dostali až do času, kdy se na pozvání samotného cara začala na Volyni usazovat česká menšina. Car ve svém dekretu z 10. 7. 1870 udělil Čechům mnohá privilegia, mezi jinými i možnost vytvoření své vlastní husitské církve. Leč čeští kolonisté roztroušeni po celé Volyni se na svých třech sjezdech neshodli na podobě a každý ze tří duchovních prosazoval svoji představu, nejen ve své farnosti, ale i v celé české komunitě. A tak carští úředníci po dvaceti letech tuto možnost, stejně jako další privilegia zrušili a povolili jedině náboženství a to pravoslavné. Již v období dohadování a formování husitské církve se boratínským křesťanům nelíbilo počínání duchovního, který sloužil farníkům podle jejich přání a rozhodli se požádat o připojení k reformované církvi na Litvě. Tak se stalo 13. 7. 1883 a od té doby přijížděl duchovní každý rok na několik dní, aby vykonal ve sboru administrativní úkony a posloužil svátostmi. V devadesátých letech přišel zákaz konání veřejných bohoslužeb v nepravoslavných farnostech pod hrozbou vysídlení na Sibiř a tak se konaly tajně v domácnostech. Tehdy mnoho boratínských rodin odjelo do Ameriky.

Již v roce 1886 se boratínští chystali k výstavbě kostela podporováni vilenskou konzistoří, ale nedostali povolení ke stavbě. Materiál prodali a spolu se sebranými příspěvky uložili do žitomířské banky. Teprve po politickém uvolnění v roce 1905 se boratínským podařilo získat stavební povolení ke stavbě kostela a 26 evangelických rodin za vydatné pomoci evangelické reformované církve v Rusku a presbyteriánské církve v USA naplnilo svůj sen a 5. srpna 1907 otevřelo svůj bohoslužebný stánek.

Balabán Antonín: Z dějin sboru ev. ref. v Boratíně v Křesťanských listech ročník 1934
Vlkovi: Historie Českého Boratína
Vladimír Míčán:
František Prudký:

Současná podoba původně evangelického kostela na ukrajinském Boratíně (1997- 2007)

I boratínský kostel v letech 1947 – 1991 poznal bolševický režim. Nejdříve sloužil po odstranění znaků připomínajících původní účel (kalich, kříž, biblické texty) jako kulturní dům s kinem a po deseti letech jako skladiště místního sovchozu. Fara sloužila jako škola. V roce 1996 převedl stát budovu kostela do majetku Kyjevské pravoslavné církve, která na Boratíně ustavila parafiju – farnost a boratínský kostel zasvětila Vozdvyženiji Christa (Christovozdvyženska cerkva – Kostel Kristova nanebevzetí). V květnu toho roku jsme se na Boratíně objevili s manželkou uprostřed úprav kostela a přilehlého českého hřbitova. Byli jsme vřele přijati jako zástupci původních českých obyvatel a ohromeni obrozeneckým nadšením místních obyvatel. Nechali jsme se strhnout a během roku jsme připravili pamětní desku na kostel, nechali postavit na hřbitově pomník a uspořádali v srpnu příštího roku (devadesáté výročí boratínského kostela) autobusový zájezd na slavnostní bohoslužby konané při příležitosti odhalení instalovaných památek. Byly to v pravdě ekumenické bohoslužby při kterých střídavě promlouvali pravoslavní a evangeličtí duchovní (boratínský rodák ThDr. Milan Balabán a Mgr. Zdeněk Bárta) při pravoslavných a evangelických zpěvech.

Ke stým narozeninám byl původně český evangelický kostel postupně přeměněn zvenku i zevnitř na pravoslavnou cerkev Kyjevského patriarchátu. Na Ukrajině existují dvě pravoslavné církve: Moskevská (bohatší městská) a postupně se tvořící Kyjevská (venkovská) odlišující se vnitřně i z vnějšku (kostely kyjevské mají kopule protáhlé směrem nahoru, zatímco kopule moskevských kostelů mají podobu zploštělé cibule). Uvnitř je boratínský kostel bohatě vyzdoben ikonostasem s pozlacenými obrazy světců a s množstvím vyšívaných textilií. Pro zhotovení ikonostasu, přes celou šířku kostela, bylo použito fošen nařezaných z kmenů stoletých borovic z českého boratínského hřbitova.

Chudoba Jaroslav: Český Boratín vzpomínal, Zpravodaj SČVP ročník 1997, č. 6
Vlk Josef: Boratínští uctili památku svých předků, Zpravodaj SČVP ročník 1997, č. 8

Závěrečná tečka

Současní ukrajinští občané na Boratíně si českého dědictví, kterého se jim dostalo paradoxně díky bolševické konfiskaci českého majetku, velice váží. Navrhovali, abychom se pravidelně každoročně přijížděli podívat do svého rodiště v srpnu, v době výročí svčení kostela. K tomu by bylo třeba najít trochu odvahy, zejména u naší mladé generace. Ta se nenašla ani při stoletém výročí. A tak došlo do chotiněvského sboru z pravoslavného Boratína ujištění, že „bývalý český evangelický kostel je v dobrých rukou a slouží společnému Pánu Bohu“. Spolu s tímto ujištěním jsme obdrželi mnoho krásných fotografií interiéru i exteriéru kostela a obnovující se fary.

Josef Vlk